

УДК 378.091.12:504–051:351

**МОНІТОРИНГ СФОРМОВАНOSTI УПРАВЛІНСЬКИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ У ПРАЦІВНИКІВ
ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Ю.А.Скиба

***Анотація.** В статті аналізуються результати моніторингу сформованості управлінських знань і вмінь у працівників державної системи екологічного управління.*

***Ключові слова:** моніторинг, управлінські знання і вміння, управлінська діяльність, принципи збалансованого розвитку.*

***Аннотация.** В статье проведен анализ результатов мониторинга сформированности управленческих знаний и умений у сотрудников государственной системы экологического управления.*

***Ключевые слова:** мониторинг, управленческие знания и умения, управленческая деятельность, принципы устойчивого развития.*

***Summary.** The article contains analyzing the results of monitoring of formation of managerial knowledge and skills in the state of environmental management system workers. Established insufficient level of formation knowledge and skills of management activities on the bases of sustainable development in the preparatory process of the experts in the higher educational institution.*

***Key words:** monitoring, management knowledge and skills, management activity, principles of sustainable development.*

Постановка проблеми. Гармонійне співіснування природи і суспільства може бути можливим лише за умови науково обґрунтованого компромісу між законами розвитку природи і людства з його арсеналом досягнень і потреб. Відповідальність за такий компроміс, за очікуваний порядок і гармонію у системі «людина-природа» лежить саме на системах екологічного управління [1, с.6]. Відповідно до цього зросла потреба у підготовці фахівців-екологів, здатних успішно здійснювати управління в екологічній діяльності на засадах збалансованого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової та науково-методичної літератури з проблем управління свідчить, що теорія управління та її значення у підготовці фахівців досить ґрунтовно розроблена в менеджменті, економіці, соціології, психології тощо. На сьогодні над проблемами менеджменту в Україні працюють О.Амоша, В.Гесць, В.Герасимчук, Г.Козлова, М.Мартиненко, В.Родченко, Н.Ушакова, В.Шинкаренко, В.Яцура та ін. Вагомим доробком у цій галузі є роботи науковців С.Батишева, В.Беспалька, Б.Гершунського, О.Романовського, В.Свистун, Т.Сорочан та ін., в яких розкриваються аспекти професійної підготовки фахівців різного спрямування. Дослідженню психологічних особливостей професійного спілкування приділяли значну увагу С.Братченко, Г.Денисенко, М.Заброцький, С.Мусатов. Дослідники Ю.Бабанський, В.Бондар, Л.Даниленко, Г.Єльнікова, В.Луговий, В.Маслова, Н.Ничкало, В.Пікельна у своїх працях приділили увагу проблемі підготовленості керівника навчального закладу до управлінської діяльності. Висвітленню різних аспектів підготовки старшокласників до управлінської діяльності присвячені дисертаційні дослідження Д.Алфімова, В.Дрижака, В.Загрівого, В.Киричука, Р.Лучечко, Р.Пустовійта, О.Тополь. Зокрема, Л.Сергєєва зробила спробу не лише визначити зміст педагогічної роботи, спрямованої на управлінську підготовку учнів, а й розробила дидактичне забезпечення педагогічної діяльності, яке сприяє формуванню управлінських знань і вмінь. Проте, проблемі підготовки екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку у науковій та науково-педагогічній літературі приділено недостатньо уваги.

Мета статті: з'ясувати відповідність набутих за період навчання у вищому навчальному закладі знань і вмінь з основ управління потребам практичної діяльності. Під час проведення дослідження нами вирішувалися такі завдання: встановити, які управлінські вміння отримали працівники державної системи екологічного управління під час навчання у вищому навчальному закладі; з'ясувати достатність отриманих знань з управлінської діяльності; виявити пріоритетність у формуванні необхідних якостей майбутніх екологів для ефективного розв'язання управлінських завдань відповідно до принципів збалансованого розвитку.

Виклад основного матеріалу. З метою встановлення готовності випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) до управлінської діяльності в екологічній сфері та розробці і реалізації заходів, спрямованих на розв'язання еколого-економічних проблем на засадах збалансованого розвитку нами було проведено соціально-екологічне дослідження у вигляді анкетування серед державних службовців та співробітників установ, підприємств і організацій м. Києва, робота яких пов'язана із управлінською діяльністю в екологічній сфері. В опитуванні брали участь співробітники Державного управління екології та природних ресурсів у Київській області, Державного управління екології та природних ресурсів м. Києва, Державної екологічної інспекції, співробітники районних відділів екології м. Києва, спеціалісти з охорони праці, енергозбереження та екології ВАТ «Росинка», «Київводоканалу». У дослідженні брало участь 54 особи. Результати анкетування фахівців м. Києва, діяльність яких пов'язана з управлінням в екологічній сфері, представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень отриманих управлінських знань фахівцями-екологами

№	Зміст анкети	Відповіді	Результати опитування (%)
1.	Укажіть, будь ласка, стаж Вашої управлінської діяльності:	1) до одного року; 2) 1-3 роки; 3) 4-10 років; 4) понад 10 років; 5) не маю досвіду управлінської діяльності.	10,8 16,2 34,2 39,6
2	Чи отримуєте Ви задоволення від своєї управлінської діяльності?	1) дуже задоволений; 2) задоволений; 3) байдужий; 4) незадоволений; 5) зовсім не задоволений.	5,6 29,6 35,2 18,2 11,1
3	Вкажіть, будь-ласка, основні труднощі у Вашій управлінській діяльності:	1) неспроможність встановлювати стосунки; 2) не вміння оптимально розподіляти свій робочий час; 3) складнощі у реалізації прийнятого рішення; 4) неспроможність брати на себе відповідальність.	7,4 16,7 44,4 31,5

Матеріали конференції

(II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю “Хімічна та екологічна освіта: стан і перспективи розвитку”)

4	Вкажіть, будь-ласка, причини труднощів у Вашій управлінській діяльності:	1) недостатній рівень управлінських знань; 2) малий управлінський досвід; 3) відсутність необхідних управлінських здібностей.	11,1 31,5 57,4
5	Як Ви оцінюєте рівень своїх управлінських знань:	1) високий, який забезпечує творче й продуктивне вирішення управлінських завдань; 2) достатній для ефективної управлінської діяльності; 3) задовільний, що ускладнює вирішення окремих управлінських ситуацій; 4) недостатній для здійснення оптимальної управлінської діяльності.	29,6 38,9 22,2 9,3
6	Вкажіть, при виконанні яких управлінських дій і операцій у Вас виникає найбільше труднощів:	1) прогнозування, планування 2) організація виконання 3) мотивування, прийняття рішення 4) контроль, арбітражна, дисциплінарна комунікація.	29,7 14,8 31,5 24,4
7	Як Ви оцінюєте свій рівень знань готовності до управлінської діяльності після закінчення вищого навчального закладу?	1) повністю готовий; 2) в основному готовий; 3) частково готовий; 4) не готовий.	14,8 24,1 29,6 31,5
8	Ваш профіль освіти:	1) екологічна; 2) юридична; 3) сільськогосподарська; 4) економічна; 5) інженерна;	5,6 25,9 16,5 20,4 31,5

Анкета експертного опитування передбачала з'ясування рівня отриманих знань з управлінської діяльності спеціалістами-екологами.

Аналіз запитання «Укажіть, будь ласка, стаж Вашої управлінської діяльності» свідчить, що 73,8% респондентів працюють у державній системі екологічного управління понад 5 років.

На запитання: «Чи отримуєте Ви задоволення від своєї управлінської діяльності?» близько 65% респондентів незадоволені або незацікавлені у своїй діяльності, що може бути пов'язано із низьким фінансовим забезпеченням працівників. Враховуючи високий відсоток незадовільних відповідей, такий стан справ викликає занепокоєння.

На запитання «Укажіть, будь-ласка, основні труднощі у Вашій управлінській діяльності» у переважній більшості опитаних (44,4%) виникають складнощі в реалізації прийнятого управлінського рішення, а 31,5% респондентів – неспроможні брати на себе відповідальність. Це свідчить про низький рівень сформованості знань із методики прийняття управлінських рішень та їх реалізації.

Відповіді на запитання «Вкажіть, будь-ласка, причини труднощів у Вашій управлінській діяльності» показали, що 57,4 % мають незначний досвід управлінської діяльності. На нашу думку, це пов'язано із недостатньою практичною підготовкою фахівців, отже доцільно приділити увагу питанням формування практичних управлінських вмінь під час проходження студентами виробничої практики. Проте, при самооцінці рівня управлінських знань 48,9% респондентів відзначили їх як високий та достатній.

У запитанні «Вкажіть, при виконанні яких управлінських дій і операцій у Вас виникає найбільше труднощів» – 31,5% респондентів відзначили прийняття управлінських рішень, а 29,7% – прогнозування й планування управлінської діяльності. Враховуючи отримані низькі результати відповідей вважаємо, що формування вказаних вмінь необхідно здійснювати безперервно протягом всього періоду навчання студента.

При оцінюванні своєї готовності до управлінської діяльності після закінчення вищого навчального закладу 38,9% респондентів відповіли, що в основному готові, водночас 31,5% – зазначили, що не готові до управлінської діяльності. Проведене опитування підтверджує гіпотезу нашого дослідження про недостатній рівень формування управлінських знань та вмінь під час навчання студентів у ВНЗ.

Проведене дослідження дало змогу зробити висновок, що серед респондентів, які займаються екологічною діяльністю, 78% фахівців не мають фахової екологічної підготовки. Зокрема, це фахівці із технологічною, економічною, сільськогосподарською, інженерною, юридичною освітою. Тому під час розв'язання екологічних проблем пріоритет надається ринковим методам та підходам, які не завжди відповідають принципам збалансованого розвитку.

Наступним етапом нашого дослідження було встановлення рівня сформованості управлінських вмінь, що їх отримали фахівці під час навчання у вищому навчальному закладі (табл.2.).

Таблиця 2

Рівень сформованості управлінських вмінь у випускників вищих навчальних закладів

№	Укажіть, які управлінські вміння й навички Ви отримали під час навчання у вищому навчальному закладі:	Перелік відповідей	Результати опитування (%)
1	Проектувати та прогнозувати розвиток (економічний, технологічний, соціальний тощо)	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	3,7 44,5 29,6 22,2
2	Моделювати свою управлінську діяльність й виконувати її за алгоритмом	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	9,3 40,7 33,3 16,7
3	Планувати діяльність власну, підлеглих, підрозділів	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	48,2 37 11,1 3,7
4	Організувати, координувати діяльність підлеглих	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	- 50 25,9 24,1
5	Прийняття рішення	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	57,4 35,2 7,4 -
6	Мотивувати трудову діяльність (власну, підлеглих)	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	- 22,3 77,7 -
7	Вирішувати конфлікти	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	44,4 27,8 16,7 11,1
8	Контролювати і коректувати діяльність підлеглих	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	- 61,1 38,9 -
9	Здійснювати підбір та оцінювання персоналу	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	37 37 26 -
10	Проведення ділової бесіди, переговорів, нарад тощо	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	29,6 50 20,4 -
11.	Організувати команду однодумців для здійснення спільної діяльності	1. Практично немає 2. Є, проте недостатні 3. Достатні 4. Важко відповісти	61,1 29,6 9,3 -

Матеріали конференції

(II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю “Хімічна та екологічна освіта: стан і перспективи розвитку”)

12.	Здійснювати самоменеджмент, тобто свідомо керувати власною професійною діяльністю	1. Практично немає	20,4
		2. Є, проте недостатні	59,2
		3. Достатні	20,4
		4. Важко відповісти	-

Аналіз результатів опитування співробітників державної системи екологічного управління свідчить, що під час навчання у вищому навчальному закладі у майбутніх фахівців рівень підготовки до управлінської діяльності надзвичайно низький, зокрема, тільки 9,3% респондентів відмітили достатній рівень умінь організувати команду для здійснення спільної діяльності; 7,4% – вказали на наявність сформованих вмінь приймати управлінські рішення; 11,1% респондентів відзначили достатній рівень вміння планувати діяльність; 16,7% – вміють вирішувати конфлікти; 26% – здійснювати підбір та оцінювання персоналу; 20,4% – мають досвід проведення ділових бесід, переговорів, нарад тощо (рис.1.) У процесі спілкування із респондентами переважна більшість опитаних відмічали, що набуття вмінь та навичок управлінської діяльності в основному відбувається безпосередньо в процесі професійної діяльності.

В подальшому нами було з'ясовано, які якості, на думку екологів-практиків, необхідні майбутнім фахівцям для розв'язування управлінських завдань відповідно до принципів збалансованого розвитку. Результати опитування представлені у табл. 3.

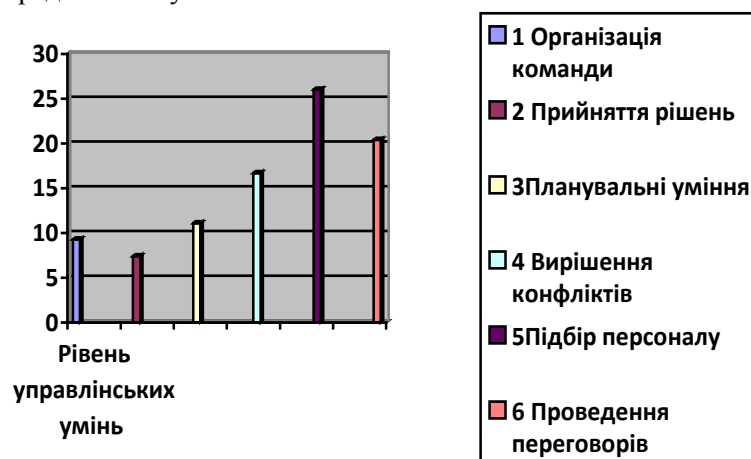

Рис.1. Рівень сформованості управлінських вмінь у випускників вищих навчальних закладів.

Таблиця 3

Якості, необхідні для ефективної управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку

№	Зміст анкети	Назва та зміст якості	Місце
1	Проранжуйте в порядку важливості якості, які необхідні для ефективної діяльності (від 1 до 7).	Менеджерські (відповідальність, комунікабельність, вимогливість, критичність)	I
2		Професійні (передбачення, креативність, заповзятливість, дисциплінованість)	II
3		Загальнонаукові (широта поглядів, глобальний підхід, системне мислення)	III
4		Особистісні (ініціативність, гнучкість, самостійність, принциповість)	IV
5		Індивідуально-психічні (рішучість, енергійність, настирливість, кмітливість, обачливість)	V
6		Емоційно-вольові (емоційна стабільність, саморегуляція, стресостійкість)	VI
7		Ідейно-моральні (світоглядні, моральна мотивованість дій та операцій тощо)	VII

Як свідчать результати дослідження, переважна більшість респондентів відзначили потребу у формуванні в майбутніх спеціалістів системи екологічного управління менеджерських і професійних навичок. Тому, розглядаючи педагогічні аспекти підготовки студентів-екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку, зосереджуємо увагу на інтегрованому підході до розв'язання цього питання. Адже саме відсутність знань з управлінської діяльності та вмінь з розробки екологічних планів, програм, проектів, методики прийняття управлінських рішень у поєднанні з недостатньою компетенцією призводить до особливо небезпечних для суспільства наслідків.

Добуті результати підтвердили гіпотезу нашого дослідження щодо недостатнього рівня сформованості управлінських знань, вмінь та навичок на засадах збалансованого розвитку у випускників-екологів. У зв'язку з цим, ми дійшли висновку щодо необхідності суттєвого поліпшення стану управлінських знань, вмінь та навичок на засадах збалансованого розвитку майбутніх екологів.

Для підвищення рівня знань і вмінь з управлінської діяльності в процесі підготовки екологів, на нашу думку, необхідно: формувати науковий світогляд студентів адекватно новій освітній парадигмі збалансованого розвитку; навчити встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між явищами та процесами в природі з точки зору економічних, екологічних і соціальних проблем; виробити у студентів-екологів управлінські знання і вміння та розуміння їх практичного застосування в майбутній професійній діяльності; розвивати творче мислення студентів на основі інтеграційного підходу до функціонування та розвитку різних систем (екологічних, соціальних, економічних); формувати моральну відповідальність при прийнятті управлінських рішень [2, с.105-106].

Висновки. Отже, формування у майбутніх екологів управлінських знань та вмінь на засадах збалансованого розвитку здійснюватиметься ефективніше, якщо: до змісту професійно-орієнтованих дисциплін включити питання організації управління на засадах збалансованого розвитку; розробити методику формування знань, вмінь та навичок управлінської діяльності на основі індивідуальних особливостей, пізнавальних здібностей та потреб особистості; в основу методології підготовки студентів-екологів до управлінської діяльності покласти інтеграційний підхід.

Подальшого дослідження потребують питання розробки та використання у навчальному процесі інтерактивних методів підготовки майбутніх екологів до управлінської діяльності, спрямованих на розвиток творчого мислення студентів.

Література

1. Екологічне управління: підручник / [В.Я.Шевчук, Ю.М.Саталкін, Г.О.Білявський та ін..] – К.: Либідь, 2004.– 432 с.
2. Рудишин С.Д. Біологічна підготовка майбутніх екологів: теорія і практика: [монографія] / Сергій Дмитрович Рудишин. – Вінниця, Темпус, 2009.– 394 с.